

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються особливості української народної хореографії, проблеми її збереження на сучасному етапі розвитку суспільства. Особлива увага приділяється значенню фольклору для розвитку народної хореографії.

Ключові слова: фольклор, українська народна хореографія, народно-сценічний танець.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів державної політики України щодо розвитку мистецтва є збереження національної культури як засіб формування національних і загальнолюдських цінностей. У сучасних умовах глобалізації, нівелювання особливостей національної культури виникає гостра необхідність збереження та розвитку надбань українців. Тому важливою складовою відродження традицій є проблема самоідентифікації, усвідомлення унікальності та неповторності духовних надбань свого етносу. Сьогодні актуальне наукове осмислення розвитку різних видів мистецтва українського народу. Серед інших видів мистецтва важливе значення має народна хореографічна культура.

Український танець займає значне місце серед культурних надбань нашого народу. Широка популярність українського танцю в нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів. У танцювальних образах розкривається національний характер народу, відображаються явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, рідна природа тощо. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту. Тож не дарма саме українські танцювальні колективи є бажаними гостями на міжнародних фольклорних фестивалях по лінії СЮФФ. Та для збереження і розвитку народної хореографії сьогодні потрібно докладати зусиль не лише з боку держави, а й навчальних закладів та хореографічних колективів.

Проблеми української народної хореографії, на жаль, розглядаються на сьогодні недостатньо. У наукових працях О. Бойка, Д. Демків, А. Кривохижі, С. Легкої, О. Пархоменка описуються особливості та еволюція українського танцю.

Метою статті є висвітлення особливостей української народної хореографії та проблеми розвитку народної хореографії на сучасному етапі в Україні.

Результати теоретичного дослідження. Відомо, що "записаний" у народі танець дістає справжнє життя лише тоді, коли знаходить своє сценічне втілення в художній обробці хореографа, коли його виконують танцюристи. Дякуючи В. Верховинцю, В. Гнатюку, М. Грінченку, Ф. Колеснику, М. Лисенку, С. Титаренку, П. Чубинському, В. Шухевичу, І. Ющишину, збереглися для нащадків неоціненні скарби народної культури, створеної протягом віків.

Аналізуючи дослідження українського народного танцю, можемо зауважити, що зібрано, записано і систематизовано велику кількість різноманітних рухів з Полісся, Поділля, Волині, Прикарпаття, Буковини, Закарпаття, а також центральної і південної України. Неоціненний внесок у розвиток і збагачення хореографії зробили К. Балог, П. Вірський, О. Гомон Д. Ластівка, В. Петрик та ін.

Важко переоцінити значення фольклору для народу як генетично-спадкової основи етнічного становлення, формування інтелектуальної й художньої самосвідомості та способів поведінки.

У танцях, як і в народних піснях, втілена жива душа народу, його неповторний і своєрідний характер, його національні звичаї та культура.

Щодо характеру виконання народні танці дуже різноманітні: швидкі, повільні, масові та групові, парні та сольні. Виняткового значення набувають імпровізація виконання, засоби співвідношення музики й рухів. Танці найчастіше супроводжуються грою на народних музичних інструментах. На характер, манеру виконання танців впливає народний костюм. Широка популярність українського народного танцю у нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством танцювальних барв, життєрадісним запалом, великою ширістю, тонким і м'яким народним гумором.

Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту, а самобутні й виразні танці західних областей доповнюють і збагачують хореографічне мистецтво України. Є. Зайцев виділяє три основні жанри українського танцю:

1. Танці хороводного плану (більшість із них пов'язана з порами року): веснянки, купальські хороводи, осінні ігри, метелиці тощо.

2. Побутові танці: гопак, козачок, метелиця, полька, кадрили, коломийки, гуцулки, тропотянки тощо.

3. Сюжетні танці, їх основна тема – праця, народна героїка, відтворення явищ природи, народного побуту тощо. До сюжетних танців належать: "Шевчики", "Лісоруби", "Косарі", "Рукодільниці", "Чабани", "Аркан", "Опришки", "Повзунець", "Горлиця", "Гонта", "Запорожці" тощо [3].

У постійному, безперервному процесі творчості народна музика, танець видозмінюються, відображаючи зміни в історичному, соціальному, побутовому, культурному житті народу. Відомий хореограф, науковець і практик К. Василенко у своїй книзі "Лексика українського народно-сценічного танцю" подав теоретичну трактовку лексики українського народного танцю в її становленні та розвитку, класифікував пози та рухи українського танцю, дав нові термінологічні позначення й назви рухів. У своїй роботі автор розглянув українську хореографічну лексику в її історико-еволюційному, образно-тематичному, структурно-функціональному єднанні; подав лексику танцю в комплексі (руки, корпус, жест, поза, міміка); систематизував та розкрив шляхи збагачення української хореографічної лексики; на конкретних прикладах показав шляхи взаємодії між хореографією різних народів; морфологію хореографічного па безпосередньо пов'язав із музикою. К. Василенко розглянув питання уніфікації назв рухів та їх класифікацію тощо [1].

Надзвичайно велику увагу опису народно-сценічних танців приділяв Є. Зайцев. У "Бібліотечці художньої самодіяльності" була надрукована його праця в двох частинах "Основи народно-сценічного танцю", у якій він обґрунтував використання різноманітних хореографічних вправ, описав елементи рухів народно-сценічних та характерно-академічних танців. Вправи, які пропонувалися у його збірниках, добиралися з метою ознайомлення танцюриста з найхарактернішими особливостями виконання танців різних народів, а також для виховання культури тіла, розвитку техніки, виконавської майстерності танцівника [3].

Великий внесок у збирання і вивчення українських народних танців зробив А. Гуменюк, створивши збірник "Українські народні танці". Дослідник побував у найвіддаленіших кутках України, записав і розшифрував сотні народних пісень, танців та інструментальних творів. Особливо цінною сьогодні стала адресність записаних танців, яка, на жаль, сьогодні відсутня у більшості публікацій з народної хореографії. У його збірнику знайшла втілення жанрова і тематична класифікація українських народних танців. Автор висловив свою точку зору про походження й розвиток українського хореографічного мистецтва, його національні та стилістичні особливості, охарактеризував жанри і тематику, місце народних танців у репертуарі сучасних танцювальних колективів [2].

У збірниках "Бібліотечки художньої самодіяльності" друкував свої дослідження хореографічної народної творчості подолян Ю. Кузьменко. У цій же серії побачив світ і репертуарний збірник ансамблю "Галичина" під керівництвом Я. Чуперчука.

У 80-х роках, дякуючи "Бібліотечці художньої самодіяльності", хореографічні колективи мали змогу постійно знайомитись із репертуарами та новинками провідних хореографічних колективів. На жаль, сьогодні в Україні відсутні подібні видання, що значно збіднює репертуарні дослідження і розповсюдження передового досвіду у вищих навчальних закладах культури та мистецтв. Народно-сценічний танець, джерелом якого є народна творчість, пройшов довгий і складний шлях розвитку. Він є сьогодні не тільки твором народної хореографії, що зазнав певної художньої обробки і виконується зі сцени, але й заново створений балетмейстером-постановником танець, що нерідко поєднує в собі ознаки і властивості кількох жанрів. Особливої уваги Є. Зайцев приділяв впливу народно-сценічного танцю на формування танцюриста, який вивчаючи танці різних народів, їхній стиль та манеру виконання, набуває знань, необхідних для творчого сприйняття й емоційного відтворення образів [3].

Виконавська майстерність багато в чому залежить від чіткого й легкого виконання технічно складних рухів. Народний танець розвиває танцюриста фізично, прищеплює вміння координувати рухи всіх частин тіла, виховує витривалість і техніку правильного дихання. Одночасно з удосконаленням технічних можливостей йде опанування ним стилістики народної хореографії, її національних особливостей, манери виконання [3]. Перш ніж приступити до вивчення рухів того чи іншого народного танцю, педагог має провести бесіду з танцюристами про історію даного народу, його побут та культуру, доповнюючи розповідь показом малюнків, фотографій костюмів та жанрових побутових сцен, демонстрацією відповідних кінофільмів. Надзвичайно корисно глибоко аналізувати, вивчати сценічні варіанти народних танців у постановках видатних хореографів – П. Вірського, І. Мойсеева, І. Сухішвілі, Т. Устинової тощо.

Заняття з народного танцю варто розподіляти на дві частини: вправи біля станка та посеред залу. Біля станка тренувальні вправи застосовують для розвитку технічних навичок. Завданням вправ біля станка, як відзначав Є. Зайцев, є підготовка суглобо-м'язового апарату до виконання найрізноманітніших танцювальних рухів. Ці вправи виробляють ритмічну чіткість рухів, силу та легкість кидка ноги, стрункість корпусу та стегон, відточеність поз, гнучкість спини та координацію всіх частин тіла. Безпосередньо у процесі виконання вправ біля станка формуються тонус внутрішнього стану, витривалість, вміння підкорити роботу м'язів будь-якому музичному ритму і

темпу, вільне і правильне користування дихальним апаратом [3]. Заняття посеред залу – це в основному робота над етюдами, засвоєнням стилів та манери виконання найрізноманітніших танцювальних рухів, виховання артистичності, музичності, пластичної виразності та віртуозності техніки. Робота над етюдами завершується розучуванням танцювальних номерів. Ускладнюючи етюдну роботу, потрібно виховувати навички ансамблевого танцю [3]. Завершити заняття педагог може вивченням швидких рухів, побудованих на всіляких розворотах, вірвовочках, підскоках, поворотах на одній нозі, різноманітних комбінаціях тощо.

Сьогодні народна хореографія переживає нелегкі часи. Це зумовлено багатьма факторами, основними з яких є недостатність коштів на розвиток вже існуючих танцювальних колективів та створення нових; надзвичайно слабка матеріальна база; "інформаційний голод" навчальних хореографічних закладів; недостатність хореографічної літератури тощо. Це питання є актуальним на сучасному етапі хореографічної освіти, оскільки у вищих навчальних закладах, де викладається хореографія, є такий предмет як "Мистецтво хореографії". У його програмі вивчається розділ "Читання танцю по запису, запис танцю", проте недостатньо нової репертуарної літератури. Сьогодні є багато цікавих сучасних хореографічних постановок, але вони не зафіксовані у збірниках і з часом можуть бути втраченими. Необхідно зауважити, що не маючи сучасних репертуарних збірників, надзвичайно важко навчати студентів композиції постановки танцю, робити аналіз композицій та читати танець по запису. Сучасні технічні засоби дозволяють урізноманітнити методи і форми навчання. То чому б не створити навчальної хореографічної відеотеки та навчальної комп'ютерної програми, яка б дозволяла створювати композиції танців? Було б добре, аби виші активізували і розподілили свою роботу зі збору фольклорного матеріалу, зокрема хореографічного, в етнічних регіонах України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Хореографія – це мистецтво, яке властивими йому засобами відтворює життя народу, його побут, культуру, світогляд тощо, і вона, як і решта видів мистецтв, відбиває процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку культури. Таким чином, необхідно особливу увагу звернути державі, навчальним хореографічним закладам, танцювальним колективам на популяризацію української народної хореографії. У перспективі планується дослідити вплив ЗМІ на збереження і розвиток української народної хореографії.

Використані джерела

1. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 496 с.
2. Гуменюк А. Українські народні танці / А. Гуменюк. – К. : Наукова думка, 1969. – 608 с.
3. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев, Ю. Колесниченко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.

Kyrylyuk V. M.

PROBLEMS OF FOLK DANCE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Folk art is a historical basis on which the world culture developed and is still developing. That is a form of social consciousness and social activity. Today folk choreography is experiencing hard times. This is due to many factors; the main ones are the lack of funds for the development of existing dance groups and creating new ones; extremely weak material base; "Information famine" dance training institutions; not sufficiency choreographic literature etc. This question is relevant at this stage of choreographic education as well as in higher education, where choreography is taught as "the art of choreography", the program includes Reading dance recording, recording, but there is not enough of literature new repertoire. Today, there are many interesting contemporary dance productions, but they are not recorded in the books and may eventually be lost. It should be taken into consideration, that without modern repertory collections, it is extremely difficult to teach students songs productions of dance, to analyze songs and dance reading on record. Modern technical means allow to diversify methods and learning. So why do not we create a choreographed video library of educational and training computer program that would allow to create dance compositions? It would be nice if universities distributed the work of collecting folklore material, including choreography, in ethnic regions of Ukraine.

Dance is an art, which with the help of it means reflects life of people, its lifestyle, culture, philosophy, etc., and as the other kinds of art it shows the processes occurring at the present stage of culture.

Key words: *folklore, Ukrainian folk choreography, folk stage dance.*

Стаття надійшла до редакції 12.12.2016 р.